

פרשת ויקהל

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד אדר א' תשע"ו • גליון 137

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

מוקדש לעילוי נשמת מרת חמותי הרבנית רג'ין בת מזל עטייה זצ"ל

להיות נאמנים לדבר ה'

ייסוד בנין החינוך על ציווי ה' מהחל ועד כלה

ראשי פרקים:

ערכם העצמי של כלי המשכן ✦ משכן ה' - לעד ולעולמי עולמים ✦ בבית ראשון ובבית שני היה חיסרון ✦ תהליך הבניה יסודי ומשמעותי יותר מהבנין עצמו ✦ סגולה נפלאה להבטחת קבלת התפילות ✦ כיצד קורה שנער ירא שמים נופל לחולשה רוחנית? ✦ יש ערך מיוחד לדבר שמתחיל בילדות ✦ הכל על פי ציווי ה' ✦ נאמנות לדבר ה' מהמסד ועד הטפחות ✦ בגמור מלאכה יש צורך בברכה

מקורות עיקריים:

ספורנו שמות לח, כא, כד ✦ אור החיים דברים א, לו ✦ שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן תפ, ושם ח"א סימן תקלו ✦ אגרא דפרקא אות קכו ✦ סנהדרין סט ע"ב ✦ מאמר מאה קשיטא סימן ע עמ' לו ✦ ספורנו שמות לט, ה ✦ ספורנו שמות מ, לו ✦ ספר חסידים סימן אלף כ

ערכם העצמי של כלי המשכן

פרשת פקודי חותמת את פרשיות המשכן ואת ספר שמות כולו. בראשה אנו פוגשים את בוני המשכן, בצלאל ואהליאב, ולאחר מכן בא סיכום התרומות שהגיעו עבור בניית המשכן וכליו, וכך נאמר בפסוקי הפתיחה:

"אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן: ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה: ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש¹.

פסוקי פתיחה אלה נראים במבט ראשון כמעין חזרה מסכמת, ונראה שאין בהם שום חידוש. ובכלל הציוויים על הקמת המשכן מוכרים לנו כבר מפרשת תרומה ומפרשת תצווה, ובכל זאת התורה חוזרת ומפרטת כיצד קוימו פסוקי הציווי הלכה למעשה. על תפקידה של חזרה זו כותב הספורנו² בראש פרשתנו:

¹ שמות לח, כא-כג.

² ספורנו שמות לח, כא.

"אלה פקודי המשכן - כל אחד מחלקי המשכן הכתובים למעלה הם אותם הפקודים שנאמר עליהם: 'ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם... ביד איתמר' (במדבר ד, לב-לג). וזה כי כל אחד מהם היה ראוי להיות נחשב ולהקרא בשם באשר הוא זה הפרטי, לא בלבד באשר הוא מזה המין".

לכל אחד מהכלים יש חשיבות עצמית, הוא לא רק שייך למשכן בכללותו, אלא יש לו ערך עצמי מהותי משלו.

משכן ה' – לעד ולעולמי עולמים

הערך העצמי שיש לכל אחד מן הכלים שבמשכן, הביא לכך שלא נפסדו.

"...ולזה לא נפסדו, כאמרם ז"ל שמא תאמר אבד סברם ובטל סכוי, תלמוד לומר: 'עצי שטים עומדים', שעומדים לעד ולעולמי עולמים (יומא עב ע"א), וגם כן לא נפל דבר מהם ביד האויבים, על הפך מה שקרה למקדש שלמה וכליו, כמבואר בחרבן בית ראשון על ידי נבוזראדן, שלא נזכר שם דבר מענייני משכן משה רבנו ע"ה".

הכלים שנבנו על ידי משה רבנו באמצעות בצלאל ואהליאב קיימים לעולם, ואין רשות לשום גוי במהלך הדורות לנגוע בזה!

ממשיך הספורנו:

"משכן העדות - סיפר מעלות זה המשכן, שבשבילם היה ראוי להיות נצחי ושלא ליפול ביד אויבים: ראשונה, שהיה משכן העדות, שהיו בו לוחות העדות. ב', אשר פקד על פי משה. ג', שהיתה עבודת הלויים ביד איתמר, כי אמנם משמרת כל חלקי המשכן ביד איתמר היתה. ד', ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה, שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו, מיוחסים וצדיקים שבדור, ובכן שרתה שכינה במעשי ידיהם ולא נפל ביד אויבים".

לא רק הכלים עומדים לעד, אלא גם המשכן בעצמו. למשכן העדות אין ביטול, וזאת בזכות התשתית הרוחנית שמכוחה נבנה בית המקדש - בזכות לוחות הברית שהיו בארון, בזכות משה רבנו, בזכות איתמר בן אהרן הכהן, ובזכות בצלאל ואהליאב.

"אבל מקדש שלמה שהיו עובדי המלאכה בו מצור, אף על פי ששרתה בו שכינה נפסדו חלקיו, והוצרך לחזק את בדי הבית (מלכים ב' כב, ה-ו) ונפל בסוף הכל ביד אויבים. אבל בית שני שלא היה בו גם אחד מכל אלה התנאים לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אויבים, כי אמנם בית שני לא היה משכן העדות, שלא היו בו לוחות העדות, ולא פוקד כי אם על פי כורש (עזרא א, א-ג) ולא היו שם בני לוי, כמו שהעיד עזרא באמרו 'ואבינה בעם ובכהנים, ומבני לוי לא מצאתי שם' (שם ה, טו) ומן המתעסקים בבנינו היו צידונים וצורים, כמבואר בספר עזרא (ג, ז)".

כששלמה המלך היה צריך בעלי מלאכה לבנין הבית, הוא נעזר בעובדים מצור, ובשל כך חלק הקדושה העצמי של הבניה היה חסר, והיסודות הרוחניים והגשמיים היו רעועים. לכן בסופו של דבר נפל הבית ביד אויבים ובא נבוזראדן שר הטבחים והחריב את בית המקדש. כך היה גם בבית שני, לא שרתה בו שכינה, לא היה בו ארון ולא היו בו לוחות. מי שפיקד על בנייתו היה המלך כורש, שהיה גוי גמור, ולכן בסופו של דבר נפל ביד אויבים. אמנם כורש מכונה 'משיחו' של ה"ר³ ו'רעי'⁴, כנראה היו לו זכויות מפני שפעל לפי המגמה האלקית, אך סוף סוף גוי היה, וזכויותיו לא הספיקו כדי להחזיק את בית שני בבנינו להיות בית עולמים.

³ ישעיה מה, א.

⁴ ישעיה מד, כח.

משה רבנו הוא עמוד הקיומיות הנצחית של האומה, וממילא כל דבר שידי הקדושות נוגעות - אין לו ביטול. דברים דומים כותב "אור החיים" הקדוש⁵ בשם חז"ל:

"ואמרו עוד, שאם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש - לא היה הבית נחרב, שאין אומה ולשון נוגעת בו".

מעשיהם של צדיקים שייכים למציאות הנצחית ואין להם ביטול לעולם. "אור החיים" הקדוש ממשיך ומבאר שם, שההשגחה העליונה דאגה שמשה רבנו לא ייכנס לארץ כדי שבית המקדש לא יהיה נצחי. ומה רע בכך שמקדש ה' יעמוד לנצח? אלא שאם משה רבנו היה נכנס לארץ ובית המקדש היה בית עולמים, אם ישראל היו חוטאים, במקום שה' ישליך חמתו על עצי המקדש ואבניו היה משליך על ישראל עצמם ח"ו.

לכן העדיף הקב"ה להשאיר פתח, שאם ישראל יחטאו לא יצטרך להעניש את ישראל בגופם, אלא רק בממונם.

בבית ראשון ובבית שני היה חיסרון

מלבד העובדה שבית שני נבנה מכוח הכרזתו של כורש הגוי, מי שנענה לבקשת עזרא לעלות באותה תקופה זה דלת העם. רבי שלמה עדני⁶, מחבר הספר "מלאכת שלמה" על המשנה מעיד בהקדמה לפירושו:

"מקובלני כי מגלות הראשונה נגלינו, כי קרא דכתיב בסוף ספר מלאכים 'וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי' נאמר גם עלינו. ועוד קיבלנו כי אנו מן הכת ששלח להם עזרא לעלות בבנין בית שני ויתנו כתף סוררת ויקללם להיות כל ימיהם בעוני, ובעוונות נתקיים בנו באותו הגלות עוני תורה ועוני ממון לתפארה. ובפרט משפחתי הצעירה... כי הדלות הדביקתם והרעב, באופן ששתי קללות עזרא נתקיימו בנו, האחת - המארה הנזכרת. ועוד, בקללה הכוללת, לכל מלמדי תינוקות מבהלת, שלא יתעשרו..."

עזרא מכתת את רגליו ומחפש מתנדבים שיהיו מוכנים לעלות לארץ ישראל ולבנות את בית המקדש. הוא מחפש כהנים והם לא נענים, אז הוא מחפש לויים, יעמוד לוי במקום כהן, אבל גם הלויים לא רוצים לעלות, "וְאֶבְיָנָה בָּעַם וּבְפִהֲנִים וּמִבְנֵי לְוִי לֹא מִצְאֵתִי שָׁם"⁷. בסופו של דבר הצטרפו לעזרא ונחמיה, ארבעים ושניים אלף איש ורבים מביניהם היו ממש משולי החברה - ממזרים, אסופים, שתוקים וכדומה⁸. ואלו הם האנשים שהתחילו בבניית בית שני.

⁵ אור החיים דברים א, לז.

⁶ הרב שלמה עדני (צנעא, תימן-חברון, ארץ ישראל), השכ"ז-השפ"ד - מגדולי מפרשי המשנה. אביו הרב ישועה, שהיה רבה של העיר צנעא, החליט בשנת השל"א לעלות עם משפחתו לארץ ישראל. בדרך מתה אמו של רבי שלמה, וזמן קצר לאחר עלותו לארץ מתו שאר אחיו. תחילה התיישבו בצפת, מצבם הכלכלי היה קשה ורק לאחר שתלמידי חכמים התוודעו לתורתו של הרב ישועה הוטב במעט מצבם. לאחר מכן עברו לירושלים, שם נפטר הרב ישועה בשנת השמ"ב בהיות בנו שלמה בן חמש עשרה שנה. במשך שנתיים וחצי חי ללא בית. הרב משה חאמי שהבחין בעדני, הסכים לאמצו ולדאוג לכלכלתו. הוא כילכל אותו בביתו במשך חמש שנים עד שהשיאו. גם לאחר נישואיו המשיך לתמוך בו בהיות הרב עדני שקוד על התורה. בהיותו בירושלים זכה ללמוד לפני גדולי הרבנים, ובפרט לפני הרב חיים ויטל והרב בצלאל אשכנזי. אחר כך עבר להתגורר בחברון, פרנסתו הייתה תמיד דחוקה, אסונות קשים עברו עליו, ומתו לו אחד עשר ילדיו במגפות. הוא נפטר בחברון ונקבר בבית העלמין העתיק בחברון. את חיבורו על ששה סדרי משנה החל לכתוב משנת בהיותו בן עשרים ושתיים במשך שלושים שנה רצופות בהיותו בחברון. בחיבורו ניכרת בקיאותו העצומה בשני התלמודים, במפרשים ובפוסקים, והוא רגיל לדון בדבריהם עד לפסיקת ההלכה. בפרט ניכרת חיבתו לרמב"ם אותו הוא מכנה בתואר "גדול הפוסקים".

⁷ עזרא ח, טו.

⁸ ראה קידושין סט ע"א.

גם בבית ראשון היה חיסרון, בבנייתו סייע מלך צור. כשבנה שלמה את בית המקדש שלח לבקש מחירם מלך צור שישלח לו עצי ארז ופועלים לצורך בניית הבית. וחירם הגוי שלח לו את העצים והוסיף עליהם גם עצי ברוש וזהב.

תהליך הבניה יסודי ומשמעותי יותר מהבנין עצמו

ממשיך הספורנו⁹:

"כל הזהב. העיד על קצבת הזהב והכסף והנחשת שנכנסה במלאכת המשכן שהיה דבר מועט מאד בערך אל העושר שהיה בבית ראשון כמבואר בספר מלכים (מלכים א' ו, כ-לה; ז, מח-נ) ויותר ממנו העושר שהיה בבנין הורדוס. ועם כל זה יותר התמיד מראה כבוד ה' במשכן של משה ממה שהתמיד במקדש ראשון, ולא נראה כלל במקדש שני.

ובזה הורה שלא קצבת העושר וגודל הבנין יהיו סבה להשרות השכינה בישראל, אבל רוצה ה' את יריאיו ומעשיהם לשכנו בתוכם".

אנשים חושבים ש"עם כסף אפשר לקנות הכל". מספרים על הרב יהודה ליב מימון¹⁰, שר הדתות הראשון של מדינת ישראל, שלאחר שהוציא קונטרס בנושא חידוש הסנהדרין בימינו, שאלו אותו: אנשי חיל בוודאי תוכל למצוא, יראי אלקים גם ניתן למצוא, אבל שבעים שונאי בצע היכן תמצא?! השיב הרב מימון מינה וביה: תמורת משכורת הגונה נוכל למצוא גם "שונאי בצע"!

אבל למעשה, ממעשה המשכן אנו למדים, שלא כמות הזהב קובעת את המעמד. עובדה היא, שכמות הזהב שהיתה במשכן פחותה לאין ערוך מכמות הזהב שהיתה בבית ראשון ובבית שני. מדוע אם כן "יותר התמיד מראה כבוד ה' במשכן של משה"?

מדברי הספורנו אנו למדים, שתהליך הבניה יסודי ומשמעותי יותר מהבנין עצמו. הבנין הוא רק פועל יוצא של המחשבה שקדמה.

סגולה נפלאה להבטחת קבלת התפילות

בשו"ת "תשובות והנהגות"¹¹ מביא הרב משה שטרנבוך, ראב"ד העדה החרדית בירושלים ומצאצאי הגר"א, בשם הגר"א:

"מקובל בידינו מפי הגר"א זצ"ל שסגולה נפלאה שתפילות בבית הכנסת יהיו בטהרת המחשבה ושיתקבלו, היינו היכא שהנודב והמסייעים מתכוונים מתחילה לשם שמים דווקא...".

⁹ ספורנו שמות לח, כד.

¹⁰ הרב יהודה לייב הכהן פישמן מימון (מרקולשט, בבסרביה-ירושלים), התרל"ה-התשכ"ב - ממקימי תנועת המזרחי, חבר מנהלת העם, מחותמי מגילת העצמאות, שר הדתות הראשון של מדינת ישראל וחתן פרס ישראל לספרות תורנית. בתחילת דרכו שימש כ"מגיד" בעיר מולדתו, מאוחר יותר כיהן כרב באונגן שבבסרביה. למד בישיבות ליטא ושהה אף בוילנא. היה תלמיד מובהק של הרב יחיאל מיכל אפשטיין, בעל "ערוך השולחן" והוסמך להוראה על ידו. היה מקורב לרב שלמה הכהן רבה של וילנא, למרן הראי"ה קוק ולרבנים נוספים. בצעירותו התקרב לתנועת "חובבי ציון", ובהמשך נמנה בין מייסדי המזרחי. הרב מימון עלה ארצה בשנת התרע"ג והתיישב בתל אביב, שם פעל לייסוד רשת חינוך דתית לאומית. במלחמת העולם הראשונה גורש בידי הטורקים מהארץ ונסע לארצות הברית. עם שובו עמד בראש תנועת המזרחי בארץ ישראל וערך את העיתון "התור". ייסד את ההוצאה לאור "מוסד הרב קוק". חיבר עשרות ספרים בנושאים שונים. ספרייתו היתה אחת מהספריות הגדולות בעולם היהודי, היו בה כארבעים אלף ספרים.

¹¹ שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן תפ.

יש לנו הבטחה מפי הגאון, שמקום שכל המהות שלו מושתתת על קדושת המעשה וקדושת המחשבה, יתקבלו התפילות שנאמרות בו.

ובמקום אחר בשו"ת "תשובות והנהגות"¹² מובאת קבלה דומה בנוגע לספרי קודש, וכך כתוב שם:

"וקבלה מפי הגר"א זצ"ל שהלומדים מספר שנדפס בקדושה מתחילתו כמעשה דר' חייא, לא ישכח מהם הלימוד".

נמצאנו למדים, שהמחשבה של האדם איננה רק מבוא והקדמה לעולם העשייה, אלא היא המהות ועליה מושתת הכל.

כיצד קורה שנער ירא שמים נופל לחולשה רוחנית?

בספר "אגרא דפרקא"¹³ של רבי צבי אלימלך מדינוב¹⁴, מובא יסוד בשם רבי מנחם מנדל מרימנוב¹⁵ שהיה אחד מארבעת המפיצים הראשונים של תנועת החסידות בפולין, וכך כתוב שם:

"אמר כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדל על מה שהוא מן התימא, שאנחנו רואין כמה פעמים הילדים בקטנותם הולכים לבית רבם ומתמידים בלימוד תורתם, ומתפללים בכוונה, ועונים אמן יהא שמה רבא, ואמן, ומיישרים אורחותם, ואחר כך כשמתגדלים מתהפכים ח"ו במידות גרועות ומבטלים התורה והתפילה וכיוצא, ומאין יתהווה זה, הרי התורה שלמדו בקטנותם והוא הבל שאין בו חטא (שבת קיט ע"ב), היה מהראוי שתעמוד למשען להם ויוסיפו אומץ בנפשותם כי מצוה גוררת מצוה?

ואמר הוא ז"ל, שהוא על שאבותם האכילו אותם ממון גזל, שסיגלו על ידי משא ומתן שאינו באמונה ונתפטמו באיסורים ושב להם לבשר משרם, ועל ידי זה נולדים להם תאוות ומידות גרועות".

יש נערים שבצעירותם היו מלאים ביראת שמים והתמידו בלימודם, ובבגרותם מתגלית אצלם חולשה רוחנית. לפעמים הסיבה לכך נעוצה בהתנהלות של הבית. אם המשא ומתן של ההורים היה מתנהל בישרות, זה היה מחלחל לנפש ילדיהם ונספג באיברים, ולא היו באים לידי חולשה.

ועם כל זה, אין בזה כדי להסיר את האחריות מעל הנער, סוף סוף הנער אחראי למעשיו, כמבואר בהמשך הדברים:

¹² שו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תקלו.

¹³ אגרא דפרקא אות קכו.

¹⁴ רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב (יאורניק שבגליציה-דינוב), התקמ"ה-התר"א - מתלמידיהם הקרובים של רבי יעקב יצחק הורוביץ, "החוזה מלובלין", ושל אחרים מגדולי החסידות. רבו גילה לו שהוא משבט יששכר, ולכן קרא לספרו הגדול "בני יששכר". שימש כרב בכמה עיירות בפולין, ולבסוף במונקטש ובדינוב, שעל שמה נקרא.

¹⁵ רבי מנחם מנדל טורם מרימנוב (המבורג שבאשכנז), התק"ה-התקע"ה - נמנה בין ארבעת המפיצים הראשונים של תנועת החסידות בפולין. בגיל אחת עשרה הגיע לראשונה אל המגיד ממזריטש, שם התפרסם כעילוי. היה גם תלמידו של רבי שמעלקא מניקלשבורג. שימש כבעל תפילה קבוע בתפילת שחרית של ראש השנה שהייתה נערכת בביתו של רבי אלימלך מליז'נסק. בהמשך כיהן כרב העיירה פריסטוק. למרות עוניו, עברו אליו רבים מחסידיו של רבי אלימלך מליז'נסק לאחר שרבים נפטרו. בהגיעו לרימנוב התפרסם שמו כ"בעל שם". רוב תורותיו עסקו בפרשת המן, עליה הרחיב את הדיבור הן בהבנת הפרשה עצמה ומשמעותה, הן בעניין האותיות המרכיבות את המילה 'מן'. בספר "מנחם ציון" שערך תלמידו המובהק נכתב בהקדמה ש"עשרים ושתים שנה דרוש מדי שבת בשבתו על פרשת המן". התעסקות זו נבעה כפי הנראה מהאותיות מ"ם ונ"ן הנמצאות בשמותיו - מנחם, מנדל, ובשם מקומו - רימנוב.

"והנה אף על פי כן אין טענה לאדם לפטור מן הדין באמרו שאבותיו גרמו לו לחטוא, כי כאשר יתגדל וישים כל לבו לאל אמונה, ה' יתברך יעזרהו להתם כל חלאה ולא יאונה אליו כל און. ואברהם אבינו יוכיח, שנולד מטיפת תרח ונתגדל אצלו, וכאשר שם לבו אל ה' וה' יתברך מצא את לבבו נאמן, אמר לו 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך'".

יש ערך מיוחד לדבר שמתחיל בילדות

הגמרא בסנהדרין¹⁶ אומרת שכשבצלאל בנה את המשכן הוא היה בן שלוש עשרה שנה בלבד. ב"מאמר מאה קשיטא"¹⁷ מדייק הרמ"ע מפאנו¹⁸ שבצלאל היה בן שלוש עשרה שנים ויום אחד בדיוק כשהתחיל במלאכה. בהקשר זה ראוי להזכיר שבסוף ספר "מגן וצינה" של רבי יצחק אייזיק חבר מובא הספד שכתב בנו, ושם הוא מעיד על אביו, שמגיל ארבע עשרה, חמש שנים אחרי פטירת הגר"א, למד תורה מפי רבי מנחם מנדל משקלוב ונמסרו לו מפתחות חכמת ח"ן ונמסרו לידו הרבה מכתבי הגאון, מתוך שהיה ראוי והגון לכך למרות גילו הצעיר. קשה להעלות על הדעת שמפקידים בידי תלמיד בכיתה ח' כתבי יד של גאון הגאונים, הגאון שבכל הדורות, וממנים אותו להיות אחראי על הוצאת הספרים. אך רבי מנחם מנדל משקלוב היה ראוי לזה, ומלבד זאת יש ערך מיוחד לדבר שמתחיל בילדות. בנין המשכן מופקד ביד בצלאל בן השלוש עשרה שעדיין לא טעם טעם חטא, ומתוך כך נקודת ההתחלה שעל גבה נבנה המשכן, יוסדה על טהרת הבל פיהם של תינוקות של בית רבן.

הכל על פי ציווי ה'

רעיון זה בא לידי ביטוי גם בביטוי שחוזר על עצמו שוב ושוב בפסוקי פרשיות המשכן, והוא: "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה"¹⁹, וכך מבאר הספורנו²⁰:

"כאשר צוה ה' את משה - בכל עשיה שעשו האומנין היתה כוונתם לעשות רצון האל יתברך שציוה זה למשה".

נקודת המוצא שמשמשת יסוד לבנין המשכן, היא שהכל נעשה על פי ציווי ה', לא רק מבחינת הדיוק, אלא בעיקר מתוך ההבנה שהכוח שמניע את כל המהלך הזה הוא הציווי האלקי. בכל מה שנוגע לבנין המשכן איננו מכניסים את דעותינו, רצונותינו, משאלותינו ומאוויינו, אלא מבטלים את רצוננו בפני הרצון האלקי.

¹⁶ סנהדרין סט ע"ב.

¹⁷ מאמר מאה קשיטא סימן ע עמ' לז.

¹⁸ רבי מנחם עזריה מפאנו (בולוניה שבאיטליה), הש"ח-הש"פ - רב ופוסק, גדול המקובלים באיטליה. מוצא משפחתו היה מהעיר פאנו (עיר קטנה ליד פזארו שבמחוז מארקה). בצעירותו למד בוונציה, עם חכמי העיר ומקובליה. בלימוד תורת הנסתר הושפע בעיקר מרבו, רבי עזרא ממנטובה, וכן מרבי משה קורדובירו ורבי ישראל סרוק מצפת, ומרבי ישמעאל חנינא מוואלמונטו. בשנת השל"ד מינה אותו רבי יוסף קארו לפקח על הדפסת ספרו "כסף משנה". כיהן כראש ישיבה בעיר רג'ו אמיליה ולישיבתו נהרו רבים. מאוחר יותר עבר למנטובה וגם שם הקים ישיבה גדולה. חיבר כשלושים ספרים בהלכה ובקבלה.

¹⁹ שמות לט, א.

²⁰ ספורנו שמות לט, ה.

נאמנות לדבר ה' מהמסד ועד הטפחות

בפסוקי הסיום של מלאכת הבנין נאמר:

"וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וַהֲנִיחַ עֲשׂוֹ אֶתְּהָּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כִּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֶתְּם מֹשֶׁה"²¹.

אומר רש"י:

"ויברך אותם משה - אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, 'ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו' וגו' (תהלים צ, ז), והוא אחד מאחד עשר מזמורים שב'תפילה למשה".

עיקר הברכה של האדם, זו היכולת שלו להיות מתואם עם הרצון האלקי, "עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו"²². כשהכל מיוסד ומכוון אל רצון ה', ניתן לברך "שתשרה שכינה במעשה ידיכם", וכדברי הספורנו²³ שכתב:

"ובהעלות הענן. וכל כך היתה שריית השכינה קבע במשכן שלא היה מסתלק כלל משם עד שהיו ישראל צריכים לנסוע. וזה לא היה בשילה ולא בבית ראשון ולא בבית שני. אבל יותר מזה היה בבית שלישי יבנה ויכוון במהרה בימינו, כאמרו: 'ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה' (זכריה ב, ט)".

במשכן אין מצב של ביטול השראת שכינה, השכינה לא זזה מישראל כל זמן שהמשכן היה קיים. לעתיד לבוא בימי הבית השלישי נזכה למדרגה גבוהה יותר, וגם אז תהיה השראת שכינה ללא הפסקה. כדי להגיע למדרגה המופלאה הזו עלינו לבנות את עולמנו מתוך נאמנות לדבר ה' מהמסד ועד הטפחות.

בגמר מלאכה יש צורך בברכה

על הצורך בברכת משה בתום המלאכה עומד בעל "ספר חסידים"²⁴ וכותב:

"כשאדם גומר מלאכה גדולה צריכה ברכה, שהרי לאחר שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו ברכו שר העולם, שנאמר: 'שמח ה' במעשיו' (תהלים קד, לא).

וכן כשכלו מלאכת המשכן, ברך אותם משה. וכן עשה דוד ושלמה. וכן חזקיהו. וכן הוא אומר: 'ומי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו' (דברים כ, ו), שלא ברכוה. וכן 'ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה' (דברים כ, ז), שעדיין לא היתה ברכת נשואין.

ואם תאמר: ולמה נאמר: 'ויברך אותם משה' (שמות לט, מג) שתשרה שכינה במשכן, והלא כבר הבטיחו הקדוש ברוך הוא 'ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), אלא שהיה ירא שמא יגרום החטא ושמה משה או בצלאל לא כווננו לתקן כמו שנצטוו".

בגמר מלאכה יש צורך בברכה, כי סוף סוף חלות הברכה תלויה במעשינו ועדיין יכולים אנשים לבוא ולקלקל, עדיין קיים חשש שמא יגרום החטא. זה לא מספיק שיש מחשבות טובות ורצונות טובים, בסופו של דבר צריך שגם תשרה ברכה במעשה ידינו. ולוואי ונזכה.

²¹ שמות לט, מג.

²² אבות פ"ב, ב, מ"ד.

²³ ספורנו שמות מ, לו.

²⁴ ספר חסידים סימן אלף כ.